

טעות בהזכרת גשמים ובשאלתם

הרב יעקב מדן

המקורות

הנושאים שנדון בהם:

1. טעה בחורף ואמר מוריד הטל. טעה בחורף ואמר ותן טל ולא הזכיר מטר.
2. נזכר באמצע הברכה בקיץ ובחורף. בחורף מחלוקת ראבי"ה ורא"ש אם חוזר למקומו או אומר במקום שנזכר או כרמב"ם לתחילת התפלה.
3. המשיך להתפלל ברכות נוספות: מחלוקת ראבי"ה ורא"ש אם חוזר לאתה גיבור או לתחילת התפילה. נקוה"מ.
4. חתם מחיה המתים, האם יש להשוות לברכת המזון ויכול להשלים כאן כמו בברכת המזון את שהחסיר.
5. האם יעשה זאת גם בדבר שאינו חייב לחזור כיעלה ויבוא בליל ר"ח.
6. חתם מחיה המתים. האם לאפשר לו לחזור ל'אתה גבור' ולהוסיף את מה שהחסיר בלא לחזור לראש התפילה.
7. האם יאמר 'למדני חוקיך' כדי שלא יחתום בטעות כאן, כששכח 'טל ומטר' ו'יעלה ויבוא'.
8. האם יאמר זאת גם בדבר שאינו חייב לחזור.
9. האם רשאי להשלים גבורות גשמים בשומע תפילה.
10. אם שכח גם בשומע תפילה האם חוזר לברכת השנים או לשומע תפילה ובהשוואה להבדלה.

א. אמר בחורף רק טל בהזכרה ובשאלה:

ברכות כט.-כט: "גופא אמר רבי תנחום... תחנונים אחר תפילתו חוזר לראש"; **תוספות** ד"ה: 'הא דאידיכר' "והדר קאמר בירושלמי... אם שכח מוריד הגשם אין מחזירין אותו".

תענית ג: "אמר רבי חנינא הלכך... ומפריח הטל אין מחזירין אותו", "תנא בטל וברוחות... לפי שאין נעצרין"; **רא"ש** שם סימן א' "כתב רבנו אב"ה... בכל הברכה מקומה"; **מרדכי** תענית תרי"ב-תרי"ד.

ירושלמי, ברכות ה' ב'

לההוא דלא מצלי ולא מיקל בגשם והזכיר של טל אין מחזירים אותו והתני אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורת גשמים בתח"ה מחזירים אותו בההוא דלא אידכר כלל לא טל ולא מטר

ר' זעירא בשם ר' חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירים אותו בטל והזכיר של גשם מחזירים אותו והתני בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם רצה להזכיר מזכיר לא דמי ההוא דמיקל

ר"ן (על הר"ף) תענית א: "ולפיכך נראה לי דמיקל... טל וגשם אין מחזירין אותו", "היה עומד בגשם... שסדר הברייתא שלנו".



טור, אורח חיים הלכות תפילה סימן קי"ד

וכן בטל ונוהגין בספרד להזכיר אף בימות החמה אבל באשכנז אין נוהגין להזכירו אלא אומר רב להושיע מכלכל חיים וכו'... ואם לא אמר מוריד הגשם בימות הגשמים מחזירין אותו וה"מ שלא הזכיר טל אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אותו

בית יוסף, אורח חיים סימן קי"ד

הרוח אין מחזירין אותו **משמע דלכתחלה אין לו להזכיר משיב הרוח ומשמע להו והוא הדין למוריד הטל דבהדי הדדי מיתנו:** ומ"ש רבנו ונוהגים בספרד להזכיר אף בימות החמה. קאי אטל כלומר באשכנז אין מחזירין אלא בימות הגשמים שאומרים מוריד הגשם אבל בימות החמה אין מחזירין לא טל ולא גשם ובספרד נוהגים להזכיר בין בימות החמה בין בימות הגשמים בכל זמן הדבר הראוי להזכיר בימות החמה מוריד הטל בימות הגשמים מוריד הגשם. והתוספות כתבו בפרק תפילת השחר גבי הא דאדכר אחר שומע תפילה הא דאמרין בירושלמי ההוא דלא אדכר לא טל ולא מטר כלומר שאם הזכיר טל בימות הגשמים אף על פי שלא הזכיר גשם אין מחזירין אותו וכמו שיתבאר וכתבו על זה לכך יש בני אדם שאומרים כל שעה טל כלומר בימות החמה שאם ישכחו מלומר בימות הגשמים מוריד הגשם חזקה שאמרו מוריד הטל כמו שהם רגילים בימות החמה ואין מחזירין אותם ע"כ והרי זה מבואר כמנהג בני ספרד:

ג תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר שם (ג.) ואמרין עלה בגמרא מאי טעמא א"ר חנינא לפי שאינם נעצרים וכתב הר"ן (א. ד"ה גמ') פירשו בו דתרתין קאמר לא חייבו חכמים להזכיר בזמנם טל בימות החמה ורוח בימות הגשמים ואף אם בא להזכיר שלא בזמנם מזכיר ואין בכך כלום שכיון שאין נעצרים אין הזכרתן מעלה ולא מורדת בשום זמן ולא משמע לי הכי דא"כ על מה נהגו עכשיו להזכיר רוח בימות הגשמים ולשאול טל בין בימות החמה בין בימות הגשמים מאחר שאין סמך להזכרתן כלל לפיכך נראה דהכי קאמר טל ורוחות כיון שאין נעצרים לגמרי אף על פי שפוחתין ומוסיפין ואיכא טל ברכה נמי דמיעצר כדאיתא בגמרא (שם:) לא חייבו חכמים להזכיר דאין החיוב אלא במה שהוא נעצר לגמרי ואף על פי כן אם בא להזכיר כדי שיתוספו בזמן הראוי להם מזכיר וזכור לטוב. וכתב רבנו שבאשכנז לא היו מזכירים לא טל ולא רוח בימות החמה ונראה שטעמם מדאמרין בגמרא (ג.) א"ר חנינא בימות החמה אם אמר משיב

ראב"ה חלק ג', הלכות תענית סימן תתמ"ו

וכל שכן שאם לא אמר ותן טל (ומטר) שאין מחזירין אותו... אבל בגבורת גשמים שהוא שבח כיון שהזכיר טל אין מחזירין אותו:

רבינו יונה ברכות יט: עד כ. "ואומרים רבני צרפת ז"ל... אבל בגבורת גשמים שהוא שבח כיון שהזכיר טל אין מחזירין אותו".

שלטי הגבורים, ברכות י"ט:

התוס' והרא"ש כתבו דאם הזכיר טל ולא מטר מחזירין אותו ורבני צרפת כתבו דכי היכי דגבי הזכרת גשמים אם הזכיר טל סגי הכי נמי גבי שאלת מטר אם הזכיר טל סגי

ב. נזכר באמצע הברכה (גבורות) בקיץ ובחורף:

רבי עקיבא איגר, אורח חיים סימן קי"ד סעיף ה'

סקט"ו אף דבברכת מעין שבע אינו מזכיר גשם א"כ במה שהתפלל סדר התפלה כראוי רק שלא הזכיר גשם הא לא גרע ממעין שבע וצל"ע לדינא:

מחזירים אותו. נלע"ד בליל שבת אם שכח לומר משיב הרוח דאין מחזירי' דהא אם התפלל רק מעין שבע יצא כדאית' בס' רס"ח במג"א

מגן גיבורים, אלף המגן סימן קיד ס"ק ט'

א"צ לחזור ולהתפלל שלישית משום דהוה כהתפלל בראשונה רק שלא התפלל כתקנה ואף שדינו צ"ע דסוף סוף ב' התפלות הרי שלא כתקנה ואנן בעינן תפלה כתקנה לא יחסור דבר מ"מ לענין סמיכו' גאל"ת וכדומה יש להקל כנ"ל:

שמחזירין. ובמקום שמחזירין נלפע"ד דמ"מ אין לו דין לא התפלל כלל ויהי' צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסוק רק שהתפלל ולא התפלל כתקנה ומחוייב לחזור ולהתפלל כתקנה ומה"ט כתב בשו"ת גא"י סי' י"ז דמי ששכח להתפלל יעלה ויבא וחזר והתפלל ושכח משיב הרוח



בית יוסף, אורח חיים סימן קי"ד

אלא כלומר גוערין בו ומוחין בו שלא יאמר יותר דתימה הוא לומר מחזירין לראש הברכה כי מה יועיל הלא כבר אמר אותו עכ"ל: ולפסוק הלכה בין הרמב"ם והרא"ש נראה לפסוק כהרא"ש דראב"ה מסייע ליה ועוד שדברי הרמב"ם אינם מבוארים בפירוש:

ומ"ש וחוזר לראש הברכה ואם סיים הברכה חוזר לראש התפילה וכו'. כן כתב שם הרא"ש (סי' א) וכן כתב המרדכי בשם ראב"ה. והרמב"ם כתב בפ"י מהלכות תפילה אם טעה בימות החמה ואמר מוריד הגשם חוזר לראש משמע מדבריו דלעולם חוזר לראש התפילה ומכל מקום נדחו דברי המרדכי שכתב נראה לרבי דלא מחזירין אותו לראש הברכה

בית יוסף אורח חיים סימן קי"ד

יתבאר לך שאין דברים הללו אמורים אלא בשלא הזכיר לא גשם ולא טל שאילו הזכיר טל אף על פי שלא הזכיר גשם אפילו נזכר עד שלא סיים הברכה אינו צריך לחזור.

ולפסוק הלכה בין הרמב"ם והרא"ש נראה לפסוק כהרא"ש דראב"ה מסייע ליה ועוד שדברי הרמב"ם אינם מבוארים בפירוש:

ג. חתם מחיה המתים ולא החל ברכה אחרת:

טור, אורח חיים הלכות תפילה סימן קי"ד

בשבתות וי"ט וקאמר עלה לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב אבל פתח הטוב והמטיב חוזר לראש וה"ה נמי הכא אם לא פתח בברכה שלאחריה א"צ לחזור וכן ביעלה ויבא אם לא פתח במודים א"צ לחזור אלא אומר יעלה ויבא אבל אם פתח במודים חוזר לרצה אם לא עקר רגליו אבל אם עקר רגליו חוזר לראש

כתב אבי העזרי אם שכח להזכיר עד שסיים מחיה המתים ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה לענ"ד: וכן בשאלה אם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומר ותן טל ומטר ואח"כ תקע כדאיתא בפ"ג שאכלו טעה ולא הזכיר של ר"ח בבה"מ אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל וכן

רא"ש ברכות פרק ד סימן י"ז; תוספות ברכות ל' ד"ה: 'מסתברא מילתא' 'והיה אומר רבנו יצחק' עד הסוף.

שולחן ערוך, אורח חיים הלכות תפילה סימן קי"ד סעיף ו'

א"צ לחזור, אלא אומר: משיב הרוח ומוריד הגשם, בלא חתימה. הגה: שלשה ברכות הראשונות חשובות כאחת, ובכל מקום שטעה בהם, חוזר לראש, בין שהוא יחיד בין שהוא ציבור (טור).

במה דברים אמורים שמחזירין אותו כשלא אמר בימות הגשמים מוריד הגשם, היינו כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שאחריה, ואז חוזר לראש התפילה; אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה, יאמר במקום שנזכר; ואפילו אם סיים הברכה, ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש,

שולחן ערוך, אורח חיים הלכות תפילה סימן קי"ד סעיף ד'

שצריכים גשם בימות החמה, אם הזכיר גשם במקום טל, מחזירין אותו. וכן אם הזכיר גשם וטל נמי מחזירין אותו).

אם אמר מוריד הגשם בימות החמה, מחזירין אותו וחוזר לראש הברכה; ואם סיים הברכה, חוזר לראש התפילה. ואפילו במקום

מגן אברהם, סימן קי"ד ס"ק ח'

ואפילו אם סיים הברכה. דוקא בדברים שמחזירין אותו אבל דברים שאין מחזירין אותו לא יאמר וכמ"ש סי' רצ"ד ס"ד וכ"פ הב"ח דלא כרש"ל:

שולחן ערוך, אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תכ"ב סעיף א'

במקום שנזכר. ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל מודים, אם נזכר קודם שהשלים תפלתו, חוזר לרצה. ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו, חוזר לראש.

ערבית, שחרית ומנחה מתפלל י"ח ברכות ואומר יעלה ויבא ברצה. ואם לא אמרו בערבית, אין מחזירין אותו, בין שר"ח יום אחד בין שהם ב' ימים, מפני שאין מקדשין את החדש בלילה. אבל אם לא אמרו שחרית ומנחה, מחזירין אותו. ואם נזכר קודם שהתחיל מודים, אומר

שולחן ערוך, אורח חיים רצ"ד סעיף ד' (לגבי הבדלה 'אתה חוננתנו')

במקום שאמרו שאינו חוזר להתפלל, מיד כשסיים הברכה אין לו לחזור, אף על פי שלא פתח בברכה שלאחריה.

בית חדש, אורח חיים סימן קי"ד

שנתן וכו' כשמברך אותה בין ברכת בונה ירושלים לברכת הטוב והמטיב או שמא אין צריך לחתום דלא תקנו בש"ס כאן חתימה אלא יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם ותו לא צריך חתימה והכריע ראב"ה דכיון דחזינן בפרק שלשה שאכלו בדלא הזכיר של ראש חודש בברכת המזון דאומר ברוך שנתן וכו' ומספקא לן אי חתים או לא חתים וקיימא לן דכיון דספיקא היא לא חתמינן משם יש ללמוד נמי בהך ספיקא דמספקא לן במשיב הרוח ומוריד הגשם אי חתים או לא חתים דמספיקא לא חתים ומשום הכי כתב אבי העזרי אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה ושוב אומר אתה קדוש וכו' כמו שכתבתי לשונו מן המרדכי

לשון המרדכי ריש פרק קמא דתענית ופסק ראב"ה דבנזכר בין תחיה לאתה קדוש אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה ושוב אומר אתה קדוש וכן הדין בשאלה וביעלה ויבוא היכא שלא התחיל בברכה שלאחריה כדאמר בפרק שלשה שאכלו גבי טעה ולא הזכיר של ראש חודש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים וכו' ומסיק לא ידעין אי חתים בה אי לא וכיון דספיקא היא לא חתמינן מספיקא עכ"ל נראה דהוה לו לראב"ה ספיקא בהא דפסק כשנזכר בין תחיה לאתה קדוש דאומר משיב הרוח ומוריד הגשם ושוב אומר אתה קדוש כי היכי דאומר בשבת ויום טוב ברוך שנתן שבתות למנוחה וכו' כשלא פתח הטוב והמטיב והוה מספקא ליה דילמא צריך ג"כ לחתום בברכה לאחר שאמר משיב הרוח ומוריד הגשם כי היכי דצריך לחתום בברכה ברוך

באור הלכה, סימן קי"ד סעיף ד'

לראש וגם יש כמה מגדולי הפוסקים שחולקים על ראב"ה דפסק השו"ע בסעיף ו' כוותיה דאומרו בלא חתימה קודם שמתחיל ברכה שאחריה וס"ל דמכיון שסיים אותה ברכה הוי כמו שהתחיל ברכה אחרת ולכן עכ"פ בענינו דאפשר דראב"ה ג"כ סובר כשאר פוסקים. אין לזוז מסתימת השו"ע דאחר שסיים הברכה אפילו לא התחיל עדיין ברכה שאחריה חוזר לראש התפלה ואח"כ מצאתי בעזה"י בספר מאמר מרדכי שפסק כהשו"ע מכל אלו הטעמים:

ואם סיים הברכה וכו' - ולא דמי להא דס"ו דדוקא אם התחיל הברכה שאחריה דהכא כיון שהזכיר מה שאין ראוי להזכיר גרע וכ"כ בלבוש והב"ח והא"ר פסקו דגם בזה דוקא אם התחיל ברכה שאחריה דאל"ה הוא כמו שעומד עדיין באותה ברכה וחוזר לראש הברכה והפמ"ג הביא את מחלוקתם וסיים וצ"ע וספק ברכות להקל אבל הדה"ח וח"א ושולחן שלמה וט"א פסקו כסתימת השו"ע וכנ"ל למעשה משום דבלא"ה דעת הגר"א כהרמב"ם דאפילו אם נזכר באמצע ברכה חוזר

באור הלכה, סימן קי"ד סעיף ו'

הראשונים דס"ל דלא כראב"ה והוא הריא"ז שהובא בש"ג פ' תפלת השחר וגם בספר ברכה משולשת בתוספות ר"י חסיד בשם רבו וכן בהגהת סמ"ק כתב בהדיא דאפילו אם נזכר קודם שהתחיל אתה קדוש חוזר לראש וגם מרמב"ם משמע דלעולם חוזר לראש כמו שהובא בב"י וכן בספר קיצור שו"ע פסק ג"כ דחוזר לראש ע"ש בהג"ה שבסוף ספרו וצ"ע לדינא. והנה אף דלהכריע נגד השו"ע קשה מאוד אחרי דהרבה והרבה מגדולי האחרונים קיימי בשיטת השו"ע ויישבו בדוחק את כל הקושיות שעל השיטה הזו עכ"פ נראה לי דאם אחר שאמר בא"י נזכר ששכח משיב הרוח לא יגמור את הברכה אלא יסיים למדני חוקיך כדי שיהיה כקורא פסוק לבד ויחזור למשיב הרוח ויגמור כסדר וה"ה ביעלה ויבא וכה"ג אם שכח ונזכר אחר שאמר בא"י יסיים למדני חוקיך ויחזור אח"כ ויאמר יערי ותחזינה כסדר ולענין טל ומטר ג"כ לפ"ז נראה דאם שכח להזכירו באמצע וסיים ברכת השנים אף שלא התחיל תקע מ"מ שוב לא יאמר כאן טו"מ דהלא יכול לאמרו בשומע תפלה ויצא לכו"ע:

בלא חתימה - דין זה למעשה לענ"ד יש לעיין טובא דהנה מקור דין זה נובע מראב"ה שהביאוהו הרא"ש בפ"א דתענית והמרדכי שם ועיין בב"ח שרש"ל פליג על סברא זו ופוסק כדעת רבנו יונה דס"ל דכיון שסיים אותה ברכה כמו שהתחיל אחרת דמי וחוזר לראש והנה אף שהב"ח והמ"א ושאר אחרונים ס"ל דלהלכה נקטינן כדעת השו"ע דס"ל דמכיון שהביא הרא"ש את דעת הראב"ה להלכה הכי נקטינן מ"מ צ"ע חדא כי הא"ר נשאר בצ"ע דדברי המרדכי שכתב בשמו דאומר בלי חתימה סותר א"ע למה שכתב בשמו בפ' תפלת השחר דלפי מה שכתב שם יהיה הדין דצריך להתחיל ממשיב הרוח ולגמור עד סוף הברכה [ומה שרצה הפמ"ג לתרץ קצת קושיתו אין לו מקום כלל להמעיין באגודה גופא דכתב שם בפירוש דראב"ה פסק כתלמודא דידן ודלא כירושלמי וגם דהלא המרדכי איירי בערבית ר"ח] שנית כי בביאור הגר"א נשאר ג"כ בקושיא על פסק השו"ע [ועיין בספר צל"ח שהקשה ג"כ על הראב"ה ממה שאמר שם בעבודה חוזר לעבודה ויישב קצת] ומשמע דס"ל ג"כ כדעת הרש"ל ולבד כ"ז מצאתי עוד כמה גדולי



לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים אם לאותה ברכה שהרי אם רצה לחזור יכול לחזור במקום שנזכר כמבואר לא נזכר עד שהשלים הברכה חוזר לראש ואם נזכר בתוך הברכה חוזר בקונטרס הראיות:

בית יוסף, אורח חיים סימן קי"ז

ונראה שאם נזכר אחר שחתם שומע תפילה קודם שהתחיל רצה לא סיים שומע תפילה חשבינן ליה וכמו שכתב רבנו בסימן קי"ד בשם שאומר ותן טל ומטר ואח"כ אומר רצה דכל שלא התחיל רצה כאילו אבי העזרי.

ד. נזכר שטעה בגבורות אחרי שעבר לברכה הבאה, הם יחזור לתחילת התפילה או ל'אתה גבור':

רא"ש, תענית פרק א' סימן א'

א"ר חנינא בימות החמה ואומר משיב הרוח אין מחזירין אותו מוריד הגשם מחזירין אותו ויחזור לראש הברכה. ואם סיים הברכה יחזור לראש התפלה דשלש ראשונות אחת הן.

ה. למדני חוקיק:

רבנו יונה ברכות כח. באלפס: "אפ"ה למדנו מהירושלמי... בשם הגאון ז"ל".

רא"ש, מסכת ברכות פרק ו' סימן כ'

וי"א שזהו לאחר שאמר אמה"ע אבל אם לא אמר אלא בא"י בלבד יסיים ויאמר למדני חקיק כדי שיהא כקורא פסוק ולא יהא מזכיר שם שמים לבטלה

טור, אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן ר"ו

נטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו ונפל מידו ונאבד צריך לחזור ולברך אף על פי שהיה מאותו המין לפניו יותר כשבירך על הראשון וצ"ל ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על שהוציא שם שמים לבטלה ואם אמר כשנפל בא"י ולא אמר אלהינו יסיים ויאמר למדני חוקיק שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן מוציא שם שמים לבטלה

שולחן ערוך, אורח חיים קל"ה סעיף ו'

אם נכנס הכהן לבהכ"נ אחר שהתחיל הישראל לברך ברכת התורה, אינו פוסק, אבל ברכו לא הוי התחלה,

מגן אברהם, סימן קל"ה ס"ק ח'

ברכו לא הוי. משמע דאם התחיל לומר בא"י הוי התחלה ואף דיכול לסיים בא"י למדני חקיק מ"מ אינו נכון

ברכי יוסף אורח חיים סימן קפח ס"ק ז

יש לחקור מי ששכח לומר רצה והתחיל לומר ברוך אתה ה' ודעתו לחקור מי ששכח לומר רצה והתחיל לומר ברוך אתה ה' נזכר וסיים למדני לסיים בונה ירושלם, רק אחר שאמר ברוך אתה ה' נזכר וסיים למדני חקיק, אי השתא דדיעבד סיים למדני חקיק עלתה לו לומר תכף רצה, ויחזור לחתום בא"י בונה ירושלם, או דילמא יחתום בונה ירושלם,



לבטלה, והפסקה נמי לא הוי, עכ"ד. ולא ידעתי אמאי לא הביא אלא משבלי הלקט ולא הזכיר התוס' ורבנו יונה והרשב"א והרא"ש והריטב"א והמרדכי ושאר גדולים שכלם עמדו בזה. ותו ק"ק דמשמע מדבריו דבין ברכה לברכה כשאנינו לחזור הברכה אלא אומר יעלה ויבא לבד או על הנסים במקום שאין מחזירין, בזה לא אמרו, ומשמע דהוי אליבא דכולי עלמא, והרי מפורש בדברי הרשב"א שם דכיון שסיים הברכה אין לו להזכיר מעין המאורע כלל, אף שלא יחזיר הברכה. וכן משמע קצת מדברי שאר גדולים ומדברי הרא"ש והטור סי' רצ"ד **דכתבו דהוי הפסק כיון דליתיה בחזרה**, משמע אף אם אומר יעלה ויבא לחוד בלי ברכה הוי הפסק, הפך הרדב"ז. וק"ק על הרב כנה"ג שם סימן רצ"ד שרמז תשו' הרדב"ז הנז' ומשמע דגם הטור והרא"ש מצו סברי הכי, והרי מדבריהם יש לדקדק איפכא. וכן משמע מדברי מרן בב"י לעיל סי' קי"ד. איברא שראיתי להרב מעדני מלך (ברכות פ"ד סי' יז אות ז) דפליג על מרן בדעת הרא"ש וסבר **דלהרא"ש שרי להזכיר בלא ברכה מעין המאורע וכדעת הרדב"ז**.

ולמאי דאתאן עלה נראה דהיכא שבא לחתום ברכה שלישית וזכר ואמר בא"י למדני חקיק, לא מבעיא לדעת רבנו החסיד וגדולי הצרפתים שהביא הריטב"א ודאי דאומר רצה ואח"כ חותם בא"י בונה ירושלם ודין. אלא אפילו לדעת הפוסקים שמשמע קצת דאף בדבר שהדין הוא לחזור אם התחיל בא"י יסיים בונה ירושלם ולא יאמר למדני חקיק, רק יאמר הברכה הנז' ברוך אשר נתן וכו', מ"מ בזה שכבר אמר למדני חקיק בדיעבד כולי עלמא מודו דיכול לומר רצה ואח"כ לחתום בונה ירושלם.

אך אם סיים בונה ירושלם אמן והתחיל בא"י אדעתא לומר ברכה רביעית, נראה דצריך לחזור לראש לדעת הרמב"ם (הל' ברכות פ"ב ה"ב) והרא"ש (ברכות פ"ז סי' כג) דק"ל כוותיה, דהא כי סיים ברכות דאורייתא מדמו לה לסיים תפלתו ודינא הוא דאם לא עקר רגליו ורגיל לומר תחנונים חוזר לרצה, והכא נמי כל ברכות דברכת המזון חשובות כאחד וצריך לחזור לראש כמ"ש הרא"ש, והשתא זה כבר סיים ברכות דאורייתא ואמר אמן ופתח בתחנונים **ואף אי אמר בא"י למדני חקיק הו"ל כתחנונים** וחוזר לראש כנ"ל.

ויאמר אח"כ הברכה הנז' ברוך שנתן וכו'. ואם תמצא לומר דזה מימר אמר רצה ובתר הכי חתים בונה ירושלם ושפיר, היכא דאשתלי ובירך בונה ירושלם אמן, ברוך אתה ה', ודעתו לומר אבינו מלכנו וכו' ברכה רביעית, וכשאמר ברוך אתה ה' נזכר שלא אמר רצה, ואמר למדני חקיק, אי מהני זה למשווייה כמי שלא פתח הטוב והמטיב ואומר ברכת ברוך אשר נתן וכו', או דילמא כיון דגמר בונה ירושלם ופתח בברכה ד' אף שסבר לתקן ואמר למדני חקיק, בחזקת שלא למדח, וחוזר לראש ברכת המזון.

וצופה הייתי לריטב"א בחידושו לתעניות בריש פ"ק (ג ב) שכתב וז"ל, ושמעתי מאחד מרבתי דכל היכא דאייירין בדין חזרה היינו בשסיים אותה ברכה, אבל קודם שסיים בה אינו בדין חזרה, ובכל מקום יש לו לתקנה ולאומרה כראוי, **ואף במקום שאמרו אין מחזירין, ואין זו חזרה, מ"מ כל שסיים אותה ברכה אף שלא התחיל באחרת הסמוכה לה ישנו בדין חזרה**, וכ"כ בתוס', ואעפ"י שיש חולקין בדבר. ובשם הרב החסיד שאפי' אמר ברוך אתה ה' מסיים כקורא בתורה למדני חקיק, כדן כל שרצה לברך ונפלו פירות מפיו וכיוצא בו, ונמצא שלא סיים ברכתו וחוזר לאומרה כראוי אף במקום שלא אמרו להחזיר, שאין זו חזרה. ואין כן דעת גדולי הצרפתים, אלא כל שהתחיל בחתימה חותם והולך לדרכו במקום שאין מחזירין אותו, אבל במקום שמחזירין אותו עושה כן וחוזר לדינו, עכ"ל. והנה מ"ש בשם אחד מרבתינו מבואר דכל שסיים הברכה ישנו בחזרה, ואם הוא דבר שאין מחזירין משמע דאין להזכירו אף קודם שהתחיל הברכה, והכי מוכח מ"ש בשם הרב החסיד **דאם גמר הברכה אינו מזכיר מידי דליתיה בחזרה**, ולא נחלקו הרב החסיד וגדולי הצרפתים אלא באומרו בא"י אם יסיים למדני חקיק בדבר שאין מחזירין, אבל אם סיים הברכה אין להזכיר עוד היכא דדינא הוא דאין מחזירין. ודבר זה שסיים הברכה ולא התחיל באחרת נתחבטו בו אבות העולם התוספות (ל ב ד"ה מסתברא) ורבנו יונה (כ א) והרשב"א (ל ב) והרא"ש (סי' יז) סוף תפלת השחר ושאר גדולים.

וק"ק על הרדב"ז בתשובה סי' תקס"א שנשאל בזה **במקום שאין מחזירין** והביא דברי שבלי הלקט (סוף סי' קעא) שכתב דלא אמרו אלא בזמן שחוזר ואמר הברכה, שאז כיון שסיים הברכה הוי לבטלה, אבל אם אומר יעלה ויבא או על הנסים בין ברכה לברכה אין כאן ברכה

ו. שומע תפילה:

ברכות, דף כט. כט:

גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים מחזירין אותו... אלא, אידי ואידי ביחיד, ולא קשיא: **הא דאדכר קודם שומע תפלה, הא דאדכר בתר שומע תפלה.**

גופא, אמר רבי תנחום אמר רב אסי: טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה, והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס. מיתיבי: טעה ולא הזכיר

טור אורח, חיים הלכות תפילה סימן קי"ד

בשומע תפלה מכלל דבהזכרה אין לו תקנה לאומרה בשומע תפלה וטעמא משום דשאלה שהיא בקשה שייכא בשומע תפלה אבל הזכרה שהיא שבח אין ענינה בשומע תפלה לכן אם שכח ולא הזכיר עד שסיים הברכה חוזר לראש וכ"כ רב אלפס וא"א ז"ל:

ואם טעה ולא הזכיר גבורות גשמים ונזכר קודם שומע תפלה איתמר בירושלמי שמזכיר בשומע תפלה אבל בגמרא דידן בפרק תפלת השחר גריסין טעה ולא הזכיר גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו טעה ולא שאל בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה

ירושלמי, ברכות ה' ב'

לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירים אותו אמר רבי אבדימי אחוי דרבי יוסי בשלא אמר בשומע תפילה.

ר' זעירא בשם ר"ח אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפלה ודכוותה אם לא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים אומרה בשומע תפילה מה אם שאלה שהיא מדווחק אומרה בש"ת אזכרה שהיא מריוח לא כ"ש והתני אם

ראב"ה חלק ג', הלכות תענית סימן תתמ"ו

וכו'. וכל שכן אי לא אידכר אלא בתר שומע תפלה דלא יחזור לא לשומע תפלה ולא לאתה חונן שהיא תחלת ברכה אמצעית דכולה אמצעית תפלה ורחמי ניהו. ואומר אני דבשאלה לא פליגי הירושלמי והבבלי, אבל בהזכרה פליגי דירושלמי בעי למימר דאין מחזירין אותו מקל וחמר ומה אם שאלה שהיא משום דוחק אומר בשומע תפלה הזכרה שהיא משום רווח לא כל שכן. ור' תנחום פליג עלה דהא אוקמינן לה בדאיכר מקמי שומע תפלה ואפילו הכי טעה ולא הזכיר של גבורת גשמים מחזירין אותו ובמאי דפליגי סמכינן אגמרא דידן. ואם נפשך לומר למה יחזור לאתה גבור, כיון שבשלש ראשונות טעה הא אמרינן בפרק תפלת השחר אמר רב הונא טעה בשלש ראשונות חוזר לראש, ולא פליגי רב הונא ורב אסי אלא בטעה באמצעיות, וטעה בשלש ראשונות חזר בברכתא חשיב להו. יש להשיב שיש חילוק בין היכי שדילג ולא שינה סדר הברכות, להיכי שקראם שלא כסדר, דתניא בפרק שני דמגילה מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תיקנו שמנה עשרה ברכות על הסדר. ואם תאמר הא תנא כילל להו לגבורת גשמים ולשאלה דאתרויהו קתני מחזירין אותו, וכי היכי דגבורת גשמים חוזר לאתה גבור הכי נמי בשאלה חוזר לאתה חונן, לאו, דוודאי שנים הם דמחזירין אותו, ומיהו כל אחד כפי ענינו מחזירין, דאפילו לרב הונא דאמר **טעה באמצעיות חוזר לאתה חונן** ושאלה מאמצעיות היא, הני מילי אם דילג ברכה אחת ושינה סדרו, ודייקין נמי הכי מדקא פליג רב אסי ואמר אמצעיות אין להם סדר, אבל טעות של דילוג כזה שלא דילג ברכה כולה אלא מקצתה, כיון שתיקנו חכמים לכתחילה לשאול בשומע תפלה כל ענייני צרכיו, כדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה, לא הריחוהו חכמים בדילוג מה שלא דילג ברכה שלימה, היכא דטעה בשוגג, לחזור לאתה חונן, ובלבד שיאמר בשומע תפלה. ואפילו **אי אידכר נמי בתר שומע תפלה חוזר רק לשומע תפלה**, מהאי טעמא דפרישית. וכן אם דילג גבורת גשמים ולא שינה סדר הברכות **חוזר לאתה גבור** ולא למגן מטעם דפרישית. וכן בדילוג דראש חדש חוזר לעבודה לברכה שדילג בה, ואין תלוי הטעם מפני שהיא ראש לשלש אחרונות. וראה לדברי דתנן בריש פרק שני דמגילה הקורא את המגילה למפרע לא יצא ותניא התם בגמרא קראה סירוסין לא יצא ובסירוסין פליגי התם רבנן ורבי מונא ואית דפסיק התם בגמרא ובסירוסין נמי לא יצא ואפילו הכי תניא התם השמיט בה הקורא פסוק אחד לא יאמר אקרא את כולה ואחזור ואקרא אותו פסוק, אלא קורא מאותו פסוק ואילך, והשמיט היינו דילג, ולא אמרינן יחזור לראש אלא לפסוק שטעה, אף על גב דקיש סדר למגילה דלמפרע לא יצא, וכן סבירא ליה להך תנא דהשמיט בה הקורא מדמצריך ליה לחזור וכן נראה לי בקילקול סדר תקיעות בראש השנה כדפרישית במסכת מגילה בחיבור זה, והשמיט פסוק אחד דמי להשמיט ברכה אחת וחוזר להתחיל אותו פסוק. רב אסי ורב הונא כולוהו אית להו דיש סדר לברכות דלא פליגי אברייא דמסכת מגילה דנביאים סידרום, אלא רב הונא סבר ליה כל האמצעיות נחשבים כברכה אחת, כדאמרינן במסכת ברכות הילכך חוזר לאתה חונן, ורב אסי סבר אמצעיות אין להם סדר לענין לחזור לאתה חונן שיחשבו סדר אחד וברכה אחת כמו שלש ראשונות שהם אחת ושלש אחרונות שנחשבוין אחד וברכה אחת, אלא חוזר לראש אותה ברכה שטעה ומשם ואילך יאמר על הסדר, דהוה ליה כהשמיט הקורא פסוק אחד שחוזר לאותו פסוק. וכן פירש בספר רבנו אלפסי במסכת ברכות, דלא פליגי אברייא דמגילה, וכן נראה לי עיקר. ובירושלמי פרק אין עומדין גרסינן טעה ואינו יודע היכן טעה יחזור למקום הברור לו. אך יש גאונים שפסקו שהברכה שטעה ודילג יאמר בכל מקום שיזכור שלא על הסדר ולא יחזור כלל כרב אסי. ואין נראה, דלא פליג אברייא דמגילה. ועוד נראה לי שאם לא אמר משיב הרוח ומוריד הגשם וזכר בין חתימת מחיה מתים ועד שלא התחיל באתה קדוש יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה ושוב יאמר אתה קדוש. וכן אם לא אמר ותן טל ומטר וזכר קודם שהתחיל בברכה שלאחריה תקע בשופר אינו צריך לחזור כלל, כי אם לומר ותן טל ומטר ולא יותר ושוב מתחיל בתקע בשופר, כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו טעה ולא הזכיר של ראש חדש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל, ומסקינן ולא ידענא אם חתם בה אם לאו וכיון דספיקא לא חתמינן מספיקא, דהוי ברכה לבטלה וקעבר משום לא תשא וגו' ודכוותיה הכא לא אמרינן חתימה כיון שלא הוזכר

אמר רבי העובר לפני התיבה בימות החמה ואמר משיב הרוח אין מחזירין אותו, אמר מוריד הגשם מחזירין אותו. **פירוש לראש הברכה**, כי אין הכירא במה שהיו גוערין בו לומר ולהתחיל מכלכל חיים, וכך דינם בימות הגשמים לומר בתר משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים, הילכך חוזר לראש הברכה. אבל בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו, לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, פירוש לומר מוריד הגשם דאינו צריך לחזור לראש הברכה כי יש היכר גדול, שבימות החמה אין מזכיר כלל. ויש מפרשים להיפך אבל זה נראה לי עיקר, וכן קבלתי. ולא עוד אלא אם אמר מעביר הרוח ומכריח הטל אין מחזירין אותו, לפי שאינו נעצרים וכל שכן שאם לא אמר ותן טל (ומטר) שאין מחזירין אותו.

תניא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר. וגרסינן בירושלמי פרק אין עומדין רבי זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם רצה להזכיר מזכיר, לא דמי ההוא דמיקל להווא דלאו מצלי ולא מיקל, בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא הזכיר גשמים בברכת השנים או שלא הזכיר גבורת גשמים בתחית המתים מחזירין אותו בההוא לא אידכר לא טל ולא מטר. ונראה לי דהכי פירושו לא דמי ההוא דמיקל שאמר ותן מטר גרידא אבל ותן טל לא אמר ולא הזכיר שאותו אין מחזירין דטל לא מיעצר לההוא דלא מצלי ולא מיקל שלא הזכיר כלל לא טל ולא מטר דאותו מחזירין, מיקל פירוש שאמר מקצת, ולא הזכיר לישנא לאו דוקא דשאלה הוא... רבי זעירא בשם רב הונא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו, בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר וכו'. רבי זעירא בשם רב הונא אמר לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפלה, ודכוותה אם לא הזכיר גבורת גשמים בתחית המתים אומרה בשומע תפלה, זכרה משום רבי יוחנן, ומה אם שאלה שהיא משום דוחק אומר בשומע תפלה, הזכרה שהיא משום ריוח לא כל שכן. והא תני לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו אמר רבי אבמי אחוי דרבי יוסי בשלא אמרה בשומע תפלה איכן הוא חוזר ויהא בה כמות דאמר רבי שמעון בשם רבי יוחנן בראש חדש אם עקר רגליו חוזר לכתחלה, ואם לאו חוזר לעבודה וכאן אם עקר את רגליו חוזר לכתחילה ואם לאו חוזר לשומע תפלה. **וכן פסק רבנו חננאל הכא וכן במסכת ברכות**. ולא יתכן כדבריו, דכיון דגמרא דידן (הכא) פליג על הירושלמי סמכינן אגמרא דידן. דגרסינן התם אמר רב תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שאומר על הכוס. מיתבי טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו, הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס [וכו'] לא קשיא הא דאידכר מקמיה שומע תפלה הא דאידכר בתר שומע תפלה. משמע נמי מדאוקמינן הך דרב תנחום בדאידכר מקמיה שומע תפלה שמע מינה **דטעה ולא אמר גבורת גשמים מחזירין אותו אפילו אידכר מקמיה שומע תפלה** אבל שאלה אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה ואי אידכר בתר שומע תפלה חוזר לראש ופליג אהך דירושלמי כן קבלתי מאבא מרי ולא **לדעתנו ז"ל נראה כפסק רבנו חננאל**, דלא פליג הירושלמי והבבלי, דמאן לימא לן דהנך דגמרא דידן מחזירין אותו שיהא פתרונו לראש דילמא הכי פירושו הא דאידכר מקמיה שומע תפלה אינו חוזר מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה, הא דאידכר בתר שומע תפלה ולא עקר רגליו חוזר לשומע תפלה, דומיא דראש חדש דחוזר לעבודה, אבל עקר את רגליו חוזר לראש אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו. וכיון שיש לא לדינו להשוות הירושלמי והבבלי סמכינן אהך דירושלמי, ואם לא הזכיר גבורת גשמים אפילו אידכר מקמיה שומע תפלה **חוזר לאתה גבור** דבשומע תפלה לא אמרינן אלא מידי דרחמים ותפלה אבל אזכרה לא מדכרינן בה כלל. דומיא לענין סידור שבת יוצרנו מעין שלש ראשונות, כדאמרינן בפרק אין עומדין אמר רב חנינא ראשונות דומות לעבד שמסדר שבת רבו לפניו אמצעיות למה הן דומין לעבד שמבקש פרס מרבו



שאלו, הילכך חוזר לראש. **קצרו של דבר** לעולם חוזר לראש ברכה שטעה בה אם לא גמר תפלתו והתחיל ברכה שאחריה. ואם כל אמצעי חזר ברכתא חשיב להו בהא פליגי רב הונא ורב אסי, ובדילוג מקצת הברכה לכולי עלמא חוזר רק לראש אותה ברכה. אך בשאלה פעמים שחוזר רק לשומע תפלה וכדפרישית לעיל טעמא. ועוד נראה לי דהני מילי בטעה בשוגג אבל במזיד ובמתכוין לעולם מחזירין אותו לראש, כדאמרין בפרק תפלת השחר דיקא נמי דקתני זה שביטל קריאת שמע ולא קתני טעה. ותו לא מידי:

בתלמוד דבר זה וברוך שנתן וכו' לא שייך הכא למימר דשאלה היא, ומסקנא התם לא שנה אלא שלא פתח בהטוב ומטיב אבל פתח בהטוב ומטיב חוזר לראש וכן הכי דינו אם לא פתח בתפלה בברכה שלאחריה. וכן נמי גבי יעלה ויבא תפלה אם לא פתח במודים, אבל אם פתח במודים חוזר לעבודה, כיון שלא עקר רגליו, ואם עקר רגליו חוזר לראש. ופתח בהטוב ומטיב דומה לעוקר רגליו, דהטוב ומטיב ביבנה תקנוה ולא דיינינן לה כמו אם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, דהא פעמים עוקרים אותה, כדאיתא בפרק שלשה

מגן גיבורים, שלטי גיבורים סימן קי"ד ס"ק ג'

ד"ל דהירושלמי לשטתו דסובר גם בגשם אם לא אמר בתחיית המתים אומרו בשומע תפלה והיינו ע"כ משום דסובר דשניהם הטל והמטר בהזכרה הן שייכים גם לבקשה וא"כ שפיר יש לומר דטל פוטר מגשם

ר"ף ברכות יט: באלפס "אמר ר' תנחום... חוזר לראש וכן הלכה"; **רבנו יונה שם:** "אמר ר' אסי... בשיחזור לשומע תפילה".

רבנו יונה, ברכות דף יט: כ.

בתפלתו ולפיכך אין מחזירין אותו אבל כשהוא בימות החמה ומזכיר גשם מקלל בתפלתו שהגשמים באותו זמן קללה לעולם ולפיכך מחזירין אותו... והא דאמרין דאי לא אידכר מקמי שומע תפלה מחזירין אותו יש שפירשו שחוזר לראש או לכל הפחות לברכה שטעה בה שאם טעה ולא הזכיר שאלה בברכת השנים חוזר לברכת השנים **ורבני צרפת ז"ל פירשו שחוזר לשומע תפלה ונראין דבריהם** דכיון שאם היה נזכר מתחלה קודם שיגיע לשומע תפלה לא היה צריך לחזור ויכול לתקן בשומע תפלה עכשיו שלא נזכר אלא אח"כ די לו כשיחזור למקום שהיה יכול לתקן וכן נראה בפירוש בירושלמי דגרסי' התם בפ' אין עומדין אם לא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים אומרה בשומע תפלה היכן הוא חוזר בו אמר שמואל בשם ר' יוחנן בראש חדש אם עקר רגליו חוזר לתפלה ואם לאו לשומע תפלה הנה שכל זמן שלא עקר רגליו די בשיחזור לשומע תפלה:...

לא אמרן אלא כשהוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו וכו' נראה מכאן שמנהגם היה לומר תחנונים אחר שהיו אומרים יהיו לרצון אמרי פי שאם היו אומרים אותו בסוף התחנונים היה לו לומר לא אמרן אלא כשלא אמר עדיין יהיו לרצון אבל אמר יהיו לרצון שהוא סוף הכל כמאן דעקר רגליו דמי וחוזר לראש ומדלא אמר הכי משמע שמיד שהיו מסיימין תפלת שמנה עשרה היו נוהגים לאמרו וכן נראה יותר נכון מדחזינן שהתקינו לאמרו כנגד מה **שאמרו דוד אחר שסיים שמנה עשרה מזמורים** ואם ירצה לחזור ולאמרו פעם אחרת הרשות בידו ומה שאמרו בגמ' (יז א) מר בריה דרבינא בתר צלותיה אמר הכי אלהי נצור לשוני וכו' עד יהיו לרצון אמרי פי דמשמע שהיה אומר יהיו לרצון בסוף התחנונים אפשר לומר שלא אמר בתר צלותיה מיד שהיה מסיים התפלה בעמידה אלא אחר שהיה מתפלל היה אומר אלו תחנונים מיושב ונראה שאפי' יאמר אדם יהיו לרצון אחר התחנונים אין בזה איסור ואין חוששין לזה שהרי אנו רואין שאפי' בברכות עצמן (ע"ז דף ח א) אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר ובודאי לא עדיף יהיו לרצון מהברכות עצמן וכיון דבאמצע הברכות אומר תחנונים כל שכן שיכול לאמרם קודם יהיו לרצון. מפי מורי הרב נר"ו:

אמר ר' אסי טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה כך היא הגירסא בכל הלכות הרב אלפסי ז"ל ומקצת נוסחי הגמ' והכי פירושה כשטעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו מפני שברכה זו אינה אלא שבח שאנו משבחים לבורא שהוא מחיה מתים ומוריד הגשם ואינו יכול לומר שבח בשומע תפלה שהיא תחנונים אבל כשטעה ולא הזכיר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו דכיון שהשאלה היא תחנונים שאנו מבקשים מהבורא שיתן גשמים לברכה על פני האדמה יכול לאומרה בשומע תפלה שהיא ג"כ תחנונים:

אבל רבני צרפת ז"ל אומרים דאפילו כשטעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים אין מחזירין אותו כמו שאין מחזירין אותו כשלא הזכיר שאלה בברכת השנים שדינן שוה והוא תימה שהרי בפירוש אמרו בגבורת גשמים שמחזירין אותו **ובדקנו בנוסחאות מדויקות ומצאנו כך טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים או לא הזכיר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שאומרה בשומע תפלה** ונראה שהם היו גורסים כך ולפיכך אמרו שאין הפרש ביניהם בזה ואפ"ה לפי הגירסא הזו שאינה מחלוקת ביניהם הסברא היתה נותנת לחלק ביניהם כמו שכתבנו אלא בירושלמי נראה כדבריהם דאמרי' התם ומה שאלה שהיא מדוחק אין מחזירין שאלה **נראה לתקן: הזכרה** שהיא מריוח לא כל שכן כלומר שאלה של ברכת השנים שהיא צריכה לצורך השעה אין אנו מצריכים אותו לחזור ודי בשיאמר אותה בשומע תפלה הזכרה של גבורת גשמים שאינה אלא שבח בלבד לא כל שכן שלא נצטרך להחזירו ושיאמר אותה בשומע תפלה הלכך אם טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים או שטעה ולא הזכיר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו אלא אומרה בשומע תפלה אבל לא אידכר מקמי שומע תפלה מחזירין אותו...

מיהו בימות החמה אם הזכיר גשם במקום טל אפי' בגבורת גשמים מחזירין אותו מפני שמקלל בתפלתו שהגשמים בימות החמה סימן קללה לעולם והכי אמרין בירושלמי לא דמי ההוא דמצלי ומיקל להווא דמצלי ולא מיקל ור"ל בימות הגשמים כשאנו מזכיר גשם בגבורת גשמים אלא טל בלבד אינו מקלל

שאלות דרב אחאי, פרשת ויצא שאלתא כ"ב

ת"ש דאמ' רבי תנחום א"ר אסי טעה ולא אמר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו אבל אומרה בשומע תפלה ולא והא תניא טעה ולא אמ' גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו לא קשיא הא דאידכר קודם שומע תפלה אומרה בשומע תפלה וזאת לבתר שומע תפלה כיון דצריך למיהדר בשומע תפלה הדר בברכת פרנסה

ברם צריך אילו היכא דטעה ולא אידכר בברכת פרנסה ואידכר מיקמי שומע תפלה מי צריך לאהדוריה בדוכתיה או דילמא מדכר לה בשומע תפלה גבורות גשמים לא תיבעי לך דודאי הדר דלאו שאלה הוא לאדכורי בשומע תפלה כי תיבעי לך שאלה דאמ' מר שואל אדם צרכיו בשומע תפלה לימא לה בשומע תפלה ולא ליהדר או דילמא כיון דקבעוה רבנן בברכת פרנסה בעי למיהדר

רשב"א ברכות כט. "שאלה בברכת השנים... כדברי הירושלמי"; **רבנו יונה ברכות כג:** באלפס "טעה בזו ובזו... שטעה בשתיים".